

Tefsir Araştırmaları Dergisi
Nisan / 2018, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 180-184.

(Gönderim Tarihi: 11 Nisan 2018 Kabul Tarihi: 18 Nisan 2018)

DOI NUMARASI: 10.31121/tader.414507
YAYIN TARİHİ: 20.04.2018

KUR'ÂN VE SÜNNET EKSENİNDE HİTÂBET

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kara

(Üniversite Yayınları, Samsun 2017, 240 s.)

Mustafa Sait KAPLAN*

Kur'ân-ı Kerîm Yüce Allah tarafından insanlara tebliğ etmesi için Cebrail (a.s.) kanalıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) indirilen ilahî bir hitaptır. Bu hitap her zamanda ve zeminde diridir, canlıdır ve bütün insanları şâmil olmak üzere evrenseldir. Her hitabın bir muhatabı olduğuna göre Kur'ân'ın da muhatabı kuşkusuz insanın tâ kendisidir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'ân'ın muhatabı olan insanlara onun mesajını aktarmak için çok yoğun bir gayret sarf etmiştir. Onun yerine getirdiği hitabetin kaynağı Kur'ân'dır. Bu işlemi yaparken benimsediği metodlar, tarih boyunca bütün İslam davetçilerine örnek olmuştur.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Kara tarafından hazırlanan “*Kur'ân ve Sünnet Ekseninde Hitâbet*” adlı bu eserin yazılış amacı, ister resmi görevli isterse fahri (gönüllü) olsun, bugünün insanları ile Yüce Allah'ın ayetlerini, Hz. Peygamber (s.a.v)'in örnek hayatını ve dolayısıyla onun sünnetini buluşturmak isteyen ve insanlara din hizmeti sunmakla mükellef olan kişilere ve hâlihazırda İmam Hatip Lisesi, İlahiyat, İslâmî İlimler ve Din Bilimleri fakültelerinde eğitim görmekte olan öğrencilere, Kur'ân ve Sünnet ekseninde ve bilimsel veriler ışığında güncel bir hitâbet metodu önermektir.

Eserde yazar, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) tevârüs edilen hitâbet metodunu Kur'ân ve Sünnet ekseninde incelemektedir. Bunu yaparken konunun daha iyi anlaşılması için

---

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı (mustafasaitkaplan@gmail.com).

hitabetin tarihî serencâmını, teorik çerçevesini, İslam dinine bakan yönünü ve İslam dinindeki farklı çeşitlerini klasik ve modern kaynaklardan faydalanarak ele almaktadır.

Yazar, “Giriş” bölümünde (s. 15-18) hitabetin, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem’den (a.s.) Hz. Muhammed’e (s.a.v) kadar bütün peygamberlere Yüce Allah tarafından öğretildiğini hatırlatarak konuya başlamaktadır. Akabinde bu bilimsel çalışmanın konusunu, amacını, yöntemini, kapsamını, önemini ve kaynaklarını sunmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde (s. 21-25) yazar, hitabet kelimesinin etimolojisini, hitabetin konusunu, amacını ve önemini açıklamaktadır. Daha sonra hitabetin tarihî serencâmına geçmektedir. Burada hitabetin, insanlığın başlangıcından itibaren var olan bir sanat olduğunu, Antik Çağ başta olmak üzere İslam öncesi Cahiliyye döneminde de onun önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Yine aynı bölümde (s. 27-29) İslam’a bazı yansımaları olan Cahiliyye dönemindeki hitabet şekillerini sunmaktadır. Akabinde (s. 29-33) İslamî dönemde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Safa tepesinde yaptığı konuşmadan başlayarak bu türün zirvesi kabul edilen Veda Hutbesine kadar bir dizi hitabeti incelemektedir. Son olarak (s. 35-40) bir hitabetin etkili olması için hatipte ve konuşmada bulunması gereken özellikleri beyan ederek birinci bölümü bitirmektedir.

Yazar, kitabın ikinci bölümünü (s. 43-82) hitabet çeşitlerine ayırmıştır. Bu bölümde hitabet konusunun tamamını şâmil olacak şekilde on beş farklı hitabet türünü incelemiştir. On beş tür sırasıyla hitâbe, sohbet, konferans, açık oturum, panel, sempozyum/bilgi şöleni, forum, münazara, radyo-televizyon konuşmaları, monolog, diyalog, miting, takdim konuşması, hutbe ve vaazdır. Burada câlib- i dikkat olan şey yazarın dinî nitelik taşıyan türler ile daha çok Batı orijinli olan türleri harmanlayarak bir sentez yapmasıdır.

Hitabet çeşitlerini açıklarken yazar, her konuya kelimelerin etimolojik tahlilleri ile başlamaktadır. Tahlillerde kullandığı sözlükler genelde İbn Manzûr, İsfehâhi gibi klasik kaynaklar olmakla birlikte T.D.K. Sözlüğü gibi modern çalışmalardan da yararlanmıştır. İstılâhî tanımları ise seçkin ansiklopedilerden almıştır. Bununla birlikte özellikle dinî kaynaklı hitabet türlerini açıklarken mevsûk hadis kaynaklarından iktibas yaparak konuyla ilgili hadislere yer vermiştir. Örneğin sohbet (s. 45), hutbe (s. 74) ve vaaz (s. 81) konularında hadislerle konuyu zenginleştirmiştir. Yine ikinci bölümde (s. 46-61)

yazar, Batı kaynaklı konferans, açık oturum, panel, sempozyum/bilgi şöleni, forum gibi hitâbet türlerini sırasıyla ele almıştır. Birbirine çok benzeyen hatta çoğu zaman farklılıkları temyiz edilemeyen bu türler arasındaki ince nüanslara ve doğru bilinen yanlışlara işaret etmiştir. Son olarak dinî hitabet türleri arasında en çok aşına olunan hutbe ve vaaz türlerine daha geniş yer vererek (s. 73-82) ikinci bölümü sona erdirmiştir.

Yazar, kitabın en geniş bölümü olan üçüncü bölümünü (s. 83-196) dinî hitabet konusuna ayırmıştır. Bu bölümde dinî hitabeti sırasıyla dinî hitabet ve iletişim, dinî hitabet görevlileri, dinî hitabet mekanları, câmi içi dinî hitabet ve câmi dışı dinî hitabet olmak üzere beş alt başlıkta incelemiştir. Dinî hitabet ve iletişim alt başlığında (s. 85) öncelikle dinin pek çok istilâhî tanımını ele almıştır. Akabinde din kelimesinin Kur'ân'daki kullanımlarına (s. 86) değinmiştir. Dinin kaynağının vahiy olduğunu belirttikten sonra (s. 88) onun önemini (s. 90-92) maddeler halinde sıralamıştır. Yazar, din konusunu tamamladıktan sonra dinî hitabet ve iletişim konularına geçmektedir. Burada (s. 94-97) dinî hitabetin tanımına ve bütün peygamberlerin tebliğ vazifesinden referans aldığını hatırlatmak suretiyle onun önemine değinmektedir. İletişim konusunda da (s. 97-103) yine onun birçok tanımına yer vererek her bir tanımda konunun farklı yönlerine temas etmektedir. Ayrıca iletişim unsurlarının kaynak/gönderici, ileti/mesaj, kanal, alıcı, geri bildirim, ortam ve engellerden müteşekkil olduğunu açıklamaktadır. İnsanın kendisiyle, diğer insanlarla, doğayla, diğer canlılarla ve Yüce Allah ile olan iletişimini (s. 104-120) iletişim çeşitleri başlığı altında toplamaktadır. Son olarak Kur'ân ve Sünnet'te kaynak ve alıcı açısından iletişim esaslarını (s. 120-138) değerlendirip üçüncü bölümün ilk alt başlığı olan dinî hitabet ve iletişim konusunu bitirmektedir.

Yazar, üçüncü bölümün ikinci alt başlığını (s. 139-155) dinî hitabet görevlileri konusuna ayırmıştır. Dinî hitabetin din görevlileri tarafından gerçekleştirildiğini belirttikten sonra onların niteliklerini (s. 140-141) maddeler halinde saymaktadır. Dinî hitabet görevlilerini (s. 142-155) sırasıyla imam-hatip, Kur'ân kursu öğreticisi, vaiz, müftü, ilahiyat fakültesi öğretim üyesi/görevlisi, imam-hatip lisesi meslek dersleri öğretmeni, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni ve müezzin-kayyım olarak incelemiştir. Bu görevlilerin devlet teşkilatı içerisindeki konumlarını ve görevlerini maddeler halinde sunmaktadır.

Üçüncü bölümün üçüncü alt başlığında (s. 155-158) yazar, dinî hitabet mekânlarını işlemiştir. Bu mekânları mihrâb, minber, kürsü, mahfil, minare, avlu ve şadırvan olmak üzere vecîz şekilde ele almaktadır. Bundan sonra yazar, dördüncü alt başlıkta (s. 158-192) câmi içi dinî hitabet konularını incelemektedir. Bu konuları sırasıyla hutbe, vaaz, mukabele, ezan ve müezzinlik, salâ, tekbir ve dua olarak belirlemiştir. Hutbe konusunda (s. 158-169) onun tanımını, fikhî boyutunu, hazırlanışını ve sunuşunu incelemiştir. Aynı yöntemi vaaz konusunda da (s.169-176) uygulamıştır. Ancak vaaz konusunda fikhî boyuttan ziyade onun hazırlanış ve sunuş yöntemleri öne çıkmaktadır. Mukabele, ezan ve müezzinlik, salâ ve tekbir konularında (s. 176-186) ise daha çok bunların tarihî serencâmını, yapılışını ve bunlar yapılırken dikkat edilmesi gereken hususları değerlendirmiştir. Ayrıca bu konuları hadisler ile desteklemiştir. Yazar, bu alt başlığı duanın kelime anlamını, yapılışını ve faydalarını (s. 186-192) açıklayarak nihayete erdirmiştir.

Üçüncü bölümün son alt başlığı (s. 192-196) ise câmi dışı dinî hitabettir. Yazar, dinî hitabetin sadece camilerde gerçekleşmediğini belirttikten sonra cami dışında yapılan dinî hitabet türlerine geçmektedir. Bunları sırasıyla konferans, sohbet, açikoturum, panel, sempozyum ve radyo-televizyon konuşması olarak beyan etmektedir. Mezkûr hitabet türleri genelde Batı referanslı olmakla birlikte yazar tarafından bunların dinî hitabete bakan yönleri incelenmiştir.

Yazar, kitabın en son kısmı olan dördüncü bölümü (s. 199-230) dinî merasim ve ziyaretler konusuna ayırmıştır. Bu bölümde önce dinî merasimleri (s. 199-226) akabinde ise dinî ziyaretleri (s. 226-230) incelemiştir. Dinî merasimlerin sosyal hayatta sürekli iç içe olduğumuz programlar olduğunu belirterek bunların Türkiye'deki yansımalarını şu şekilde ele almıştır: İnsanın doğumundan ölümüne kadar devam eden süreçte birçok merasim tertip edilmektedir. Söz gelimi doğumda isim verme merasimi ile başlayan süreci sünnet, hafızlık, asker uğurlama- karşılama, şehitleri anma, söz kesme, nişan, nikâh, düğün, hac ve umreye gidenleri uğurlama-karşılama, ihtida, temel atma-açılış ve cenaze merasimleri izlemektedir. Bütün bu merasimler Kur'an ve Sünnet ekseninde belirli ritüellerle icra edilmektedir. Yazar, dinî ziyaretleri ise hasta ziyaretleri, câmi/mescid ziyareti ve kabir ziyareti olmak üzere üç alt başlıkta ayet ve hadislerle destekleyerek açıklamıştır.

Yazar, kitabın tamamını dört sayfadan müteşekkil değerlendirme ve sonuç bölümünde özet halinde değerlendirmiş ve eseri birçok Türkçe ve yabancı kaynağın yer aldığı kaynakça bölümü ile sona erdirmiştir.

Sonuç olarak, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARA tarafından kaleme alınan “Kur'ân ve Sünnet Ekseninde Hitâbet” adlı bu kitap, anlaşılır bir dil ve akıcı bir üslupla kaleme alınmıştır. Bu eser, ülkemizde Kur'ân ve Sünnet ekseninde gerçekleştirilecek bir dinî hitabet adına önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Söz konusu kitap, hâlihazırda İmam Hatip Lisesi, İlahiyat, İslâmî İlimler ve Din Bilimleri fakültelerinde okutulmakta olan “Hitâbet ve Mesleki Uygulama” dersine, hem teorik hem de uygulama alanında doğrudan kaynaklık edebilecek mahiyettedir.